

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ

Випуск № 84 (2015)

ЗМІСТ

Огнев'юк В. О. ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ НА РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ АКМЕ- ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	8
Кузьмина Н. В. ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ АКМЕОЛОГИЯ КАК ВАЖНЕЙШИЙ РЕСУРС ПРОЦЕССА ПОВЫШЕНИЯ ПРОДУКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ	14
Чернилевский Д. В. ПОЛИКУЛЬТУРА БЕЗ НАСИЛИЯ: АКМЕОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	20
Дубасенюк О. А. АМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ОРІЄНТИР ОСОБИСТІСНО- ОРІЄНТОВАНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	25
Лук'янова Л. Б. АКМЕОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС АНДРАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ	31
Антонова О. Є. АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ОБДАРОВАНOSTІ	36
Антонов В. М. МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ХАРАКТЕР АКМЕОЛОГІЇ: МЕТОДОЛОГІЧНО- ОСВІТНІЙ ПІДХІД	40
Архипова С. П. РОЛЬ ОСВІТИ В САМОВИЗНАЧЕННІ ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ	44
Барановська Л. В. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІ ОСОБИСТОСТІ	49
Березюк О. С. ЕТНОПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ СТВОРЕННЯ АКМЕСЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	52
Березюк Ю. В. ТВОРЕЦЬ АКМЕСЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО РОЛЬ ПІДРУЧНИКІВ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ	56
Безпалько О. В. КОМПЕТЕНТНІСНИЙ СПЕКТР МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ	60
Бобрицька В. І. ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ	64
Вознюк А. В. АНТРОПОЛОГІЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ	68
Вітвицька С. С. ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД	77
Власенко О. М. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	82
Гаврилюк С. М. ФАСИЛІТАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	85

5. Сухомлинський В.А. Про розумове виховання. - К.: Рад. Школа, 1975. - 200 С.
6. Сухомлинський В.А. Серце від даю дітям. _ БС: Радий. Школа, 1973.
7. Хуторской А.В. Место учебника в дидактической системе // Педагогика. - 2005. - №4, с.10-14

УДК 378.14: 37.013.42

О. В. Безпалько,
доктор педагогічних наук, професор,
академік Української Академії Акмеології,
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ СПЕКТР МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

У статті представлені теоретичні засади щодо визначення компетентностей соціального педагога. Наведено концептуальні підходи виокремлення компетентностей, які наразі визнані пріоритетними у вищій освіті України. На основі цього запропоновано перелік і розширені змістові характеристики загальних та професійних компетентностей майбутнього соціального педагога як базису його професіоналізму.

Ключові слова: соціальний педагог, соціально-педагогічна діяльність, загальні компетентності, фахові компетентності.

В статті представлені теоретические основы определения компетентностей социального педагога. Приведены концептуальные подходы формулирования компетентностей, которые признаны приоритетными в высшем образовании Украины. На основе этого предложен перечень и расширенные характеристики общих и профессиональных компетентностей будущего социального педагога как базиса его профессионализма.

Ключевые слова: социальный педагог, социально-педагогическая деятельность, общие компетентности, профессиональные компетентности.

The article presents theoretical basis to determination of competencies of social pedagogue. Conceptual approaches to the determination of competencies which are prioritized in Ukraine are shown. The list and content characteristics of general and special competencies of specialist as the basis of his own professionalism are given on this basis. Universal competencies are: knowledge of the state business language; knowledge of foreign language; the ability to analysis and synthesis, to effective communication, to production of new ideas, to leadership and teamwork, ability to use ICT technology.

The basic professional competencies are complying ethical standards; using the regulatory framework in the social and educational activities; the ability to monitor and evaluate; possession of knowledge of the various institutions of social education in the local community; possession socio-pedagogical technologies with different target groups; the ability to form social activity of children and youth; ability to carry out educational work with different age groups; ability to provide inclusive processes; the ability to search the innovation in professional activity; the ability for professional self-regulation.

Keywords: social pedagogue, social-pedagogical activity, general competencies, special competencies.

Трансформаційні процеси, що відбуваються сьогодні в житті суспільства, стосуються всіх сфер його існування, зокрема й освітньої сфери як основоположної компоненти підготовки майбутніх фахівців. Останніми роками однією з парадигм в освіті є компетентнісний підхід. В умовах сьогодення актуалізується питання організації професійної діяльності на компетентнісних засадах, що потребує, за свідченням переважної більшості спільноти вітчизняних науковців, визначення чітких та доцільно обґрунтованих компетентностей фахівців різних видів професійної діяльності.

Проведений нами аналіз наукових джерел з проблеми компетентностей соціального педагога засвідчує, що наразі немає системних ґрунтовних досліджень з цього питання як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. Окремим аспектам цієї проблеми присвячені публікації українських дослідників Р.Х.Вайноли, Т.Г.Веретенко, О.М.Гомонюк [1; 2; 3].

Тому **метою** статті є визначення та опис компетентностей майбутнього соціального педагога, які є базисом його професіоналізму.

Насамперед зазначимо, що наразі в Україні є дві ґрунтовні публікації, рекомендовані для фахівців вищої школи, в яких подано підходи до класифікації компетентностей [5, 6]. Так, у «Методичних рекомендації з розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти» (2013 р.) виокремлено соціально-особистісні, загальнонаукові, інструментальні, загально-професійні та спеціалізовано-професійні компетентності [5].

У монографічному дослідженні Рашкевича Ю.М. запропонована спрощена класифікація компетентностей, яка базується на новій парадигмі Європейського простору вищої освіти – студентоцентрованого навчання. Зокрема виокремлюються академічні спеціальні (фахові) компетентності (subject specific competences) та загальні компетентності (generic competences, transferable skills). Згідно із означенням перші залежать від предметної області, саме вони визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника, – саме вони роблять кожну освітню програму індивідуальною. Але існують і інші, не менш важливі, компетентності, яких студент набуває в процесі виконання певної освітньої програми, але вони мають універсальний, не прив'язаний до предметної області характер.

Таблиця 1

Тезаурус соціальної педагогіки	Соціальне виховання Соціалізація Соціальне середовище Особистість Соціальні інститути виховання Соціальність Профілактика Соціально-педагогічна підтримка Реабілітація
Визначення та зміст професійної діяльності	Соціально-педагогічна діяльність спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб чи відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини. У сучасних умовах вона має бути орієнтована на розвиток соціального потенціалу індивіда, оскільки вже не можна обмежитися лише засвоєнням дитиною суспільно визнаних норм і правил, соціального досвіду. Необхідно поєднати їх з індивідуальними, соціально прийнятними потребами і запитами особистості, які обумовлені особливостями її індивідуальності та умовами життєдіяльності у певному середовищі. Серед пріоритетних завдань соціально-педагогічної діяльності переважно виокремлюють: зміцнення та активізацію адаптаційного потенціалу особистості; збереження та покращення фізичного, психічного та соціального здоров'я особистості; створення сприятливих умов у мікросоціумі для розвитку здібностей та самореалізації особистості; соціально-педагогічне забезпечення прав дітей, молоді, сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах; надання соціально-педагогічної підтримки та допомоги особистості; попередження та локалізація негативних впливів соціального середовища
Функції фахівця	Комунікативна Прогностична Організаційна Профілактична Охоронно-захисна Корекційно-реабілітаційна Діагностична Прогностична Соціально-терапевтична
Об'єкти за віком	Діти Учнівська молодь Люди зрілого віку (батьки)
Цільові групи	Діти і учнівська молодь загальноосвітніх закладів Діти та молодь: з девіантною поведінкою; особливостями психофізичного розвитку; які перебувають у конфлікті з законом; у складних життєвих обставинах; які зазнали насильства; сироти та позбавлені батьківського піклування; Сім'ї різного типу
Місця професійної діяльності	Загальноосвітні заклади різного типу (школи, ліцеї, гімназії, дитячі будинки, школи-інтернати) Позашкільні заклади Соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді Реабілітаційні центри Приютки для дітей Служби у справах дітей Кримінальна міліція у справах неповнолітніх Неурядові організації Соціальні центри матері і дитини Соціальні гуртожитки

Це, наприклад, здатність до навчання, креативність, володіння іноземними мовами, базовими інформаційними технологіями тощо. Хоч ці загальні компетентності повинні бути збалансованими зі спеціальними компетентностями, при розробленні освітніх програм їх розвиток обов'язково повинен бути запланований [6, с. 32].

Саме такого підходу дотримувалися ми, визначаючи компетентності майбутнього соціального педагога. Окрім цих концептуальних засад ми також враховували ще низку суттєвих положень теорії та практики, подані в таблиці.

Розроблена творчим колективом кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка освітня програма бакалавра визначає такі загальні компетентності соціального педагога та їх характеристики:

захисту прав дітей та їх сімей. Володіння знаннями щодо організації соціально-правової діяльності у різних інститутах соціального виховання);

- *вміння здійснювати моніторинг та оцінку* (здатність здійснювати моніторинг та оцінку результативності власної діяльності та діяльності в межах реалізації соціально-педагогічних технологій; порівнювати реальний стан справ із запланованими діями; здійснювати спостереження за виконанням запланованих дій і заходів; вносити корективи з метою мінімізації негативних наслідків, непередбачуваних ситуацій);

- *володіння знаннями про різні інститути соціального виховання у територіальній громаді* (знання особливостей організації та здійснення соціально-педагогічної роботи в різних інститутах соціального виховання, різновидів та механізмів їх взаємодії);

- *володіння соціально-педагогічними технологіями з різними цільовими групами* (знання видів, характеристики та особливостей технологій соціально-педагогічної роботи. Здатність добирати відповідно до мети, особливостей об'єктів соціально-педагогічної діяльності і реальної ситуації ефективні соціально-педагогічні технології, методи та прийоми реалізації завдань соціально-педагогічної роботи. Здатність впроваджувати у професійній діяльності повний цикл технологічних операцій: прогнозування, діагностику, планування, організацію, проведення, визначення та оцінка результатів тощо);

- *здатність до формування соціальної активності дітей та молоді* (здатність здійснювати громадянське виховання дітей та молоді; стимулювання та підтримка дитячих та молодіжних соціальних ініціатив; залучення вихованців до благодійної діяльності; організація дитячих та молодіжних організацій, волонтерських групи);

- *уміння здійснювати просвітницьку роботу з різними віковими групами* (уміння визначати мету та завдання просвітницької роботи з різними віковими групами; доцільно обирати тематику просвітницької роботи відповідно до проблем та потреб різних вікових груп. Здатність обирати доцільні форми та методи просвітницької роботи);

- *уміння здійснювати анімаційну діяльність* (вміння стимулювати особистість до саморозвитку та самореалізації через різні види творчої, суспільної активності; організовувати та скеровувати змістовне дозвілля дітей та молоді різного віку, їхню суспільно-корисну діяльність; здійснювати різноманітну практику культурного, естетичного, художнього, спортивного, прикладного й інших типів. Сприяння інтеграції дітей, учнівської молоді та їхніх сімей у соціокультурний простір інститутів соціального виховання, громади тощо);

- *уміння попереджувати і розв'язувати конфліктні ситуації* (уміння застосовувати адекватні моделі поведінки в конфліктній взаємодії за ситуаційним підходом. Здатність до попередження конфліктів у професійній діяльності. Здатність проводити переговори зі сторонами конфліктів, шукати способи розв'язання конфліктів та примирення усіх сторін конфлікту);

- *здатність забезпечувати інклюзивні процеси* (володіння знаннями теоретичних та нормативно-правових засад інклюзивної освіти. Здатність виявляти особливості та шляхи покращення життєдіяльності дітей та молоді з особливостями психофізичного розвитку у соціальному середовищі; забезпечувати сприятливі умови для їхнього розвитку та соціалізації в різних інститутах соціального виховання. Вміння застосовувати ефективні технології, методики та прийоми у роботі з дітьми з особливостями психофізичного розвитку, їхніми батьками, налагоджувати взаємодію з фахівцями, які працюють з такими дітьми);

- *здатність до проектування та прогнозування* (уміння застосовувати проектний підхід у соціально-педагогічній роботі; розробляти діагностичний інструментарій для визначення соціальних проблем; розробляти проекти різного типу. Здатність будувати адекватний прогноз відповідно специфіки різних соціальних середовищ та конкретної соціально-педагогічної ситуації);

- *здатність до пошуку та впровадження інновацій у професійній діяльності* (Здатність вивчати передовий досвід соціально-педагогічної діяльності, здійснювати пошук інформації про інновації у соціально-педагогічній сфері, оцінювати ступінь новизни об'єкта, впроваджувати інновації у власній професійній діяльності, генерувати нові ідеї, шукати варіанти нестандартного розв'язання професійних завдань, розробляти та запроваджувати інновації у професійній діяльності, використовувати новітні інформаційні технології для вирішення теоретичних і практичних завдань професійної діяльності);

- володіння державною діловою мовою (вільне спілкування державною мовою, написання нею документації та наукових текстів).

- володіння іноземною мовою (усне і письмове спілкування іноземною мовою, вміння опрацьовувати зарубіжні наукові та методичні джерела);

- здатність до аналізу і синтезу (здатність забезпечувати ефективний пошук, аналізувати та структурувати інформацію на основі логічних аргументів і перевірених фактів. Здатність визначати, отримувати, аналізувати та поєднувати інформацію з різних джерел, документів та текстів, застосовувати у процесі професійної діяльності різні інформаційні ресурси та професійні інструменти, що дозволяють проектувати рішення соціально-педагогічних проблем і практичних завдань);

- здатність до ефективної комунікації (усвідомлення цінності комунікації як складової професійної діяльності; вміння здійснювати вплив на суб'єктів професійної діяльності; усвідомлення етичних норм і правил міжособистісної взаємодії засобами вербальної, невербальної, комп'ютерної комунікації, вміння встановлювати і підтримувати необхідні контакти зі співрозмовниками, ініціювати позитивний тон спілкування; бути щирим, виявляти повагу та довіру до співрозмовників);

- вміння застосовувати ІКТ-технології (створення на базі комп'ютерних програмних продуктів пошуково-довідкових систем професійної спрямованості; використання ресурсів Інтернету для пошуку даних, обміну відомостями з колегами з інших регіонів і країн; здатність впроваджувати ІКТ-технології у професійній діяльності. Готовність до ведення дистанційної консультативної діяльності та надання інших соціальних послуг з використанням ІКТ-технологій, ведення робочої документації на електронних носіях);

- здатність до генерації нових ідей (продукування нових ідей у процесі вирішення професійних завдань; здатність до креативного мислення, неоднозначних, відкритих способів вирішення проблем, пошуку різних варіантів їх розв'язання, володіння різними методами генерації нових ідей, отримання та переробки інформації);

- здатність до лідерства і командної роботи (вміння працювати в умовах неформального спілкування з позиції лідера, радника, помічника у формуванні активної життєвої позиції дітей та молоді; здатність виконувати діяльність під керівництвом лідера та у якості лідера; вміння делегувати свої повноваження іншим).

При виокремленні фахових компетентностей майбутнього соціального педагога ми базувалися на формуванні в нього таких рівнів готовності до майбутньої професійної діяльності:

- концептуальний – розуміння теоретичних основ професії;
- інструментальний – володіння основними методами та технологіями;
- контекстуальний – врахування географічних, політичних, культурних, економічних умов діяльності;
- проєктивний – передбачення ризиків, прогнозування результатів різних видів професійної діяльності.

До фахових компетентностей соціального педагога ми зараховуємо:

- дотримання етичних стандартів у соціально-педагогічній діяльності (здатність дотримуватися етичних принципів як з погляду професійної чесності, так і з погляду розуміння можливого впливу на особистість, соціальну групу, соціальну ситуацію; всебічно аналізувати соціально-педагогічні ситуації й визначати оптимальні морально-етичні шляхи її вирішення);

- створення сприятливого середовища (організація соціально-педагогічної діяльності на засадах гуманізму, демократизму, дитиноцентризму, врахування вікових та індивідуальних особливостей особистості, факторів, від яких залежить якість міжособистісної взаємодії у різних соціальних інституціях. Уміння запобігати можливим ризикам і небезпекам для благополуччя і здоров'я дітей та молоді. Забезпечення сприятливого емоційно-психологічного клімату у групі, колективі тощо);

- використання нормативно-правової бази у соціально-педагогічній діяльності (володіння знаннями щодо забезпечення прав дитини, нормативно-правової бази України, правового регулювання та правового виховання особистості, функцій соціального педагога у сфері соціально-правового захисту дітей. Здатність аналізувати та узагальнювати досвід соціально-педагогічного захисту особистості, використовувати положення нормативних документів у сфері

• здатність до професійної саморегуляції у процесі соціально-педагогічної діяльності (здатність витримувати емоційне навантаження в складних ситуаціях професійної діяльності. Вміння здійснювати самодіагностику, саморегуляцію з метою попередження професійного перевантаження та синдрому професійного вигорання).

Таким чином, оволодіння означеними компетентностями майбутнім соціальним педагогом у процесі фахової підготовки є базисом його професіоналізму соціально-педагогічної діяльності з різними групами дітей, молоді та сімей в інститутах соціального виховання.

Література:

1. Вайнола Р.Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : монографія / Р. Х. Вайнола. – К : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – 460 с.
2. Веретенко Т.Г. Формування компетентностей майбутніх соціальних педагогів в процесі професійної підготовки / Т.Г. Веретенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету (Випуск 104). – 2012. – С. 60-62.
3. Гомонюк О.М. Професійно-педагогічна культура майбутнього соціального педагога як синтез професійних компетентностей / О. М. Гомонюк // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". – 2012. – № 6. – С. 42-45.
4. Закон України «Про вищу освіту» . – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>
5. Методичні рекомендації з розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти (компетентнісний підхід) . Режим доступу : <http://www.zoology.dp.ua/wp-content/downloads/NMK/Metodica.doc>
6. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.

УДК 378.147:167

В.І. Бобрицька,

доктор педагогічних наук, професор,

(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ)

ЦІНІСНО-МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

У статті схарактеризовано особливості професійної адаптації молодих фахівців з вищою освітою; виявлено блоки обставин (соціально-психологічні, психофізіологічні), що викликають складнощі професійної адаптації фахівців-початківців; обґрунтовано чинники, що впливають на ефективність перебігу професійної адаптації молодих фахівців, унеможливають виникнення дезадаптації та змін у ціннісно-мотиваційному ставленні до вибраної професії.

Ключові слова: професійна адаптація, фахівці з вищою освітою, професійна дезадаптація, ціннісно-мотиваційне ставлення до професії.

В статье дана характеристика особенностей профессиональной адаптации молодых специалистов с высшим образованием; выявлены блоки обстоятельств (социально-психологические, психофизиологические), которые вызывают сложности профессиональной адаптации молодых специалистов; обоснованы факторы, влияющие на эффективность протекания профессиональной адаптации молодых специалистов с высшим образованием, профилируют возникновение дезадаптации и изменений в ценностно-мотивационном отношении к избранной профессии.

Ключевые слова: профессиональная адаптация, специалисты с высшим образованием, профессиональная дезадаптация, ценностно-мотивационное отношение к профессии.

The article characterizes the features of professional adaptation of specialists with higher education; points out the blocks of circumstances (social, psychological, physiological) that cause difficulties in professional adaptation of the beginners; grounds the factors that influence the effectiveness of current professional adaptation of young professionals, profile the emergence of exclusion and changes in value-motivational attitude to the future profession.

Key words: professional adaptation, specialists with higher education, professional exclusion, value-motivational attitude to the profession.

Сучасні вимоги до професійної реалізації фахівців з вищою освітою зумовлені новими запитами з боку суспільства, роботодавців, ринку праці, у результаті чого попередній досвід звичних способів діяльності, набутий ними у системі вищої освіти, стає неадекватним зміненіям умов. Різниця в організації, завданнях і умовах освітнього процесу у вищій школі та професійною діяльністю створює своєрідний бар'єр, який необхідно подолати молодому фахівцю, щоб бути конкурентним, активно включитися в нові форми роботи, успішно рухатися до мети – професійного й особистісного становлення. Оволодіння новими способами діяльності, входження у новий спосіб життя, звикання до змінених форм організації професійної роботи фахівця-початківця здійснюється у межах тривалого періоду – адаптації. Це зумовлено